

Mineviku teejuht

Ruth Mirov
24. XI 1928 – 26. IX 2022

Foto: Alar Madisson (EKM ERA, VF 5532)

Ajaloo on palju kordi juhtunud, et suurte muutuste aegadel ja uue poole tungimisel endised väärtused taanduvad, jäetakse kõrvale, unustatakse ja need kaovadki. Meie vaimse pärandi – regilauluga – oleks juhtunud samuti, kui eesti rahva ärkamise sajandil poleks Jakob Hurt suutnud rahvast kogumistöole koondada. XX sajandil vajasime juba regilaulu mõistmiseks ja nautimiseks teejuhte. Veljo Tormise ja Ruth Mirovi bibliograafiates ongi kümneid ja kümneid ühistöös sündinud eesti vana laulukultuuri esindavaid ja kaugele levinud koorilaule. Tormise võidukäik

maailmas on ju eesti koorilaulu ja kultuuri võidukäik. Regilaulus on sõnal väga suur osakaal ja Tormis oskas seda hinnata. Ta ei häbenenud laulutekstide paremaks valimiseks ja mõistmiseks teejuhti otsida. Eesti murrete ja poetikaga tegelnud ning vana laulukultuuri hästi tundnud inimesena oli Ruth Mirov just õige inimene arvukate kirjapanekute hulgast parimaid värse leidma ja heliloojale soovitama.

Rahvaluuleteadlase Ruth Mirovi elu esimene pool kulus perele ja silmaringi laiendamisele, varasemate sajandite rahvaluule, eriti regivärsi tundmaõppimisele, eesti luule nautimisele. Ruth oli suur luulesõber. Ta austas, uuris ja tutvustas kogu elu nii regivärssi kui ka XIX ja XX sajandil eesti regivärssi kasutanud ja edasi arendanud poetide loomingut. Nii kirjutab ta: „Me ei tohiks meelest minetada regivärsilise rahvalaulu tähendust luulekunstina, meie kirjanduse tähtsa ja alustava osana. [...] Ka poleks ilmaaegne õpetada nüüdseidki noori uhkust tundma selle üle, et meie regivärsilise rahvalaulu tekstid esindavad maailma suurt luulet.”¹

Ruth Mirovi sisemine huvi poetilise sõna ja hästi edasi antud mõtte vastu pärineb Nõmme gümnaasiumist ning arenes edasi filoloogiaõpingute ajal ja praktilises töös; tasapisi kogunes tähelepanekuid luuletajate ja luulekogude kohta, ilmus kümneid ja kümneid kirjutisi, tutvustusi, arvustusi. Tähelepanu pälvisid järgemööda klassivend Kulno Süvalep, poeedid Minni Nurme, Betti Alver, Viivi Luik, Lehte Hainssalu, Aino Pervik, Hando Runnel, Kristian Jaak Peterson, Marie Under, Villem Ridala, August Annist (A. A. Laanessaar)

¹ R. Mirov, Kahe keelemehe regivärsiluulest. – Keel ja Kirjandus 1998, nr 11, lk 757.

ning Matthias Johann Eisen. Kusjuures erilise tähelepanu alla sattusid eesti rahvalaulu poeesiat ja vormivõtteid kasutanud luuletajate tööd, muu hulgas analüüsi kirjutistes regivärsi poeetilist ja kujundavat mõju eesti luulele alates Petersonist. Samal ajal jälgis, kasutas ja kajastas Ruth Mirov regivärsilise rahvalaulu keelt ja poeetilisi sünonüüme uurinud, avanud ja selgitanud eesti keele uurija ja ajakirjandusõpetuse rajaja Juhan Peegli töid. Kui 1993. aastal avanes jälle võimalus kaitsta väitekirju eesti keeles, siis Ruth Mirovi „Eepose-igatsus. Lisandusi kirjanduse ja rahvaluule suhete probleemile” jõudis kaitsmisele esimesena.² Väitekirja olulisemaid kirjutisi saab jälgida kogumikust „Sõnast sõnasse. Valik artikleid ja retsensioone” (2002). Need regivärsi mõju arvestavad ja analüüsivad eesti luule käsitlused pälvisid tähelepanu ka kirjandusteadlaste seas, nii et väitekirja kaitsmisel Tartu Ülikoolis tehti ettepanek omistada dissertandile filosoofiamagistri kraad nii rahvaluule kui ka kirjandusteaduse alal.

Keele ja Kirjanduse Instituudi (KKI) rahvaluulesektoris 1957. aastal tööle tulles sai Ruth ülesandeks koondada andmesitik ja korrastada ülevaade eesti rahvaluule trükistest ja uurimustest – bibliograafia. Ta alustas vanglast vabanenud ja uuesti uurijate hulka arvatud August Annistist, kes kutsuti Eesti NSV Teaduste Akadeemiasse tööle „Kalevipoja” juubeliväljaande (1961, 1963) ettevalmistamiseks. Annisti bibliograafia koostamise kõrval analüüsis Ruth soome „Kalevala” ja „Kanteletari” laulude tõlkimist eesti keelde, eriti aga Annisti folkloristlikke, kirjandusteaduslikke ja rahvuslik-poliitilisi seisukohavõtte. Ilmumist mööda tulid Keele ja Kirjanduse veergudel käsitlemisele Annisti

² Vt väitekirja kokkuvõttena valminud artiklit **R. Mirov**, Eepose-igatsus. Lisandusi kirjanduse ja rahvaluule suhetele. – Akadeemia 1996, nr 4, lk 652–679.

enda eesti regivärsil põhinevad poemid või kangelaslood „Lauluema Mari” (1966), „Karske Pireta, maheda Mareta ja mehetapja Maie lood” (1970) ning „Udres Kudres Päeva poega” (1990).³ Annisti oli olulisi lüüsid esimeste teadlike regivärsi kasutajate, Kreutzwaldi ja Hurda, ning mitmete XX sajandi eesti poeetide, regivärsi viljelejate vahel. Annisti enda regivärsilised teosed valmisid ja ilmusid mõnestki hiljem.

Peale Annisti bibliograafia toimetaset Ruth Mirov trükkis soome-ugri rahvaste muusikamaterjalide andmed (1941–1977) ning osales rahvusvaheliste folklooribibliograafiate koostamisel. Ruthi alustatud eesti rahvaluule bibliograafia täiendas, lõpetas ja avaldas Karin-Maria Rooleid (Ribenis) kolmes köites: I–II (aastad 1918–1992), III (aastad 1993–2000). See ammendav väljaanne hoiab uurijate käeulatuses suurema osa XX sajandi eesti folkloorimaterjalist. Nimetatagu siin veel, et Rooleid pani kokku ka Ruth Mirovi enda üle kaheksa kirjutise sisaldava bibliograafia (2003, 2018).

Ülevaatliku antoloogia „Eesti rahvalaulud” (I–IV, 1969–1974, toimetaja Ülo Tedre) koostamisel ilmnes vajadus käsitleda lähemalt regivärsilise alguslauluga (ekspositsioonlauluga) rahvamänge; senini oli seda laulurühma väga vähe uuritud. Tuli ju jälgida mitte ainult regilaulu sõnu, viisi ja poeetikat, tegevustevahelisi proosatekste, vaid ka liikumist, miimikat, improvisatsiooni – mängu enda tervikut, mis omakorda oli tihedasti seotud rahvakalendri ja -kombestikuga. See kompleksne teema nõudis eri tasemel käsitlust ja kirjutisi ning püsis Ruth Mirovi tähelepanu all mitukümmend aastat, kuni vormus doktoritööks „Regivärsilise ekspositsioonlauluga voormängud. Tüpoloogia, struktuur, poeetika” (1998). Ruthi regivärsiliste

³ Arvustused ilmusid Keeles ja Kirjanduses vastavalt 1971, nr 3, 1992, nr 1, 1967, nr 9.

laulumängude sisu, ülesehitust, mõju ja tausta selgitavad ning läbitöötatud käsitlused, eriti kirjutised üksikprobleemide kohta pakkusid vajalikku seni kättesaamatut ja hästi analüüsitud teavet. Uuriija kiituseks tahan öelda, et ta pole tähelepanuta jätnud ka üleminekuvorme ning uuema (laulu)stiiliga rahvamänge ja salme. Sellest reast jäi puudu mängukirjelduste ja taustaseletustega varustatud väljaanne vanemate laulumängude praktiliseks õpetamiseks.

Töö eesti rahvalaulude antoloogia koostamisel ja regivärsi repertuaari, tüpoloogია ning poeetika valdamine andis Ruth Mirovile julgust asuda väga esindusliku, Jakob Hurda 1875. aastal rajatud ja praeguseks 14 köiteni jõudnud regivärsiliste rahvalaulude suurväljaande „Vana Kannel” koostajate sekka, Hurda (I Põlva, II Kolga-Jaani, eraldi kolm köidet seto laule), Herbert Tampere (III Kuusalu, IV Halliste, V Mustjala), Eduard Laugaste (VI: 1, 2 Haljala), Olli Kõiva (VII: 1, 2 Kihnu, X Anna ja Paide, XIV Peetri), Ülo Tedre, Hilja Kokamäe (VIII Jõhvi ja Iisaku) ning Kristi Salve (XIII Laiuse) koostatud köidete kõrvale asetuvad Ruth Mirovi koostatud Lügänu ja Vaivara kihelkonna ja Narva linna köited (IX ja XII). Kusagil riivil ootavad jätkajat Veera Pino koondatud Karula kihelkonna regilaulud. Töö jätkub, uued tegijad on juba ametis.

Regilaulude tüpoloogiaga tegeldi pidevalt nii Tallinnas KKI-s kui ka Tartus kirjandusmuuseumis ja ülikoolis. Virumaa materjalide publitseerimine jäi KKI ülesandeks. Tänapäevase suurväljaande koostajal on uue materjali ettevalmistamisel võimalus kolleegidega ühistööd teha. Virumaa kahe kihelkonna – Lügänu ja Vaivara ning Narva – ajaloo avasid „Vana Kandle” köidetes Margus Matson ja Kalle Kroon, keelemurret analüüsisid lingvistid Mari Must ja Eevi Ross, regiviiside ülevaate koostasid Edna Tuvi ja Ingrid Rütel. Nende kahe kihelkonna rohkem

kui 2800 lauluteksti vajasisid redigeerimist, süstematiseerimist, andmed kontrollimist ja täpsustamist. Koostaja sai oma käes olevat ainet võrrelda naaberkihelkondade ja muude, juba ilmunud lauludega. Niisugune paralleelmaterjalile viitamine teeb analüüsi tihedaks ja usaldusväärseks. Ruth Mirov tegi ülevaate oma kihelkondade lauludest ja laulikute, kogumistöö ülevaate täpsustamisel ja registrite koostamisel abistas teda Kanni Labi Tartus. Tähistasime ju Vaivara ning Narva laulude köite esitlusel 2018. aastal koostaja Ruth Mirovi 90. sünnipäeva. Ida-Virumaa kõik köited üheskoos pakuvad huvitava sissevaate Ida-Eesti aja- ja kultuurilukku.

XX sajandi esimesel kümnendil mitmete Hurda kogu lüroepilise rahvalaulu teisendite alusel koostatud „Sõja laul” (Hella Wuolijoki, tlk Bertolt Brecht) sai nii eesti kui ka saksa keeles kättesaadavaks Ruth Mirovi kommentaaridega 1980. aastatel. Järgmisel kümnendil arvustas Ruth lauluema Anna Vabarna seto eepost „Peko” (1995, toimetajad Paul Hagu ja Seppo Suhonen).⁴

Ruth Mirov koondas oma valdusesse parima teabe eesti regivärsi kasutamisest ja edasiarendamisest kirjanduses. Tähelepanu alla jõudis ka selle ühe omapärase ja produktiivsema viljeleja Villem Grünthal-Ridala looming. Tema varasemad poemid „Merineitsit” (1918) ning „Toomas ja Mai” (1924) olid loodud nii-öelda tavapärasel viisil rahvalaulikute repertuaaris olnud vanu traditsioonilisi regivärsse kasutades ja ise puuduvaid vahelõike luues. Vaimuliku süžeeaga „Püharisti” loomisel püüdis keele- ja kirjandusteadlasest autor olemasoleva praktika ja teadmiste alusel ise regivärsi luua, nagu rahvalaulikud seda tegid. Süžee edastamisel regivärsi vormis arvestas Ridala sõnade

⁴ Arvustus ilmus Keeles ja Kirjanduses 1996, nr 12.

meetrumit ja rõhku, leidis soome keelest või murretest või lõi ise mitmeid uusi sõnu, ent ei kasutanud rahvalaulikute valmisvärse. Friedebert Tuglas on tema sellist loomemeetodit nimetanud imitatsiooni-meetodiks. Grünthal-Ridala 1930/31. aastal loodud ja 2005. aastal trükki jõudnud ca 27 000 värsist koosneva poeemi „Püharist” peatükkide koondamine, korraldamine ja trükkitoimetamine õnnestus Ruth Mirovil mitme institutsiooni, sealhulgas Eesti Kirikute Nõukogu, ja Grünthal-Ridala perekonna toetusel.

Oma teadmiste ja täpsusega suutis Ruth kui folklorist sõnastada definitsioone või avada mõisteid; tema koostatud on paljud folkloorialased märksõnad ja isikuartiklid Eesti entsüklopeedias; ta on kokku pannud paljude folkloristide ja teiste humanitaaride isikukäsitlused Eesti kirjarahva leksikonides (1995, 2000). Ruthil jätkus tähelepanu kolleegidele nende juubelite puhul. Ruthi kirjutatud tekstidel on selge mõte ja ilus lause, neid on hea vaikselt lugeda. Ta pakkus parimaid lugemise, mõtisklemise ja nautimise tekste.

Päris mõnusad on kirjutatud meenu-tused Nõmme elulaadist ja headest sõpradest-koolikaaslastest. Muidugi ei saanud vahele jätta ka varasemaid valusaid sõjamälestusi. Need olid koolikaaslastega ühised. „Nõmme-tüdrukud” käisid kuni viimase ajani koos: võimlemas või basseinis, üheskoos teatris või kellegi juures kodus. Sellel seltskonnal oli eriline tähendus veel pärast laste sirgumist ja perede kokku-kuivamist.

Mirovite peres kasvas kaks tüdruku, edasi kuus lapselast ja praeguseks 10 lapselapselast. Vana(vana)ema Ruth ootas neid alati, elas kaasa nende rõõmudele ja muredele, tal jätkus igaihe jaoks aega ja tähelepanu. Tema Nõmme kodu oli neile kõikidele lahti.

Ruth Mirov oli Emakeele Seltsi (1970), Soome Kirjanduse Seltsi (1989), Kalevala Seltsi (1991), Eesti Rahva Muuseumi Sõprade Seltsi (1995), Akadeemilise Rahvaluule Seltsi (1996) ja Johannes Aaviku Seltsi (1998) liige. Eesti Vabariik on talle omistanud Valgetähe IV klassi teenetemärgi (2000).

Eesti rahvaluuleteadusel vedas, et meie hulka kuulus pikka aega folklorist Ruth Mirov, kes koondas, korraldas, publitseeris ja uuris regilaulu, kel olid oma arvamused ja seisukohad eesti luule ja regivärsi kohta, et ta need ladusas eesti keeles kirja pani, et ta oskas luuletekstide või kirjutatud regivärsside kõrval märgata rahvalaulikut ja materjali kirjapanijat, illustreerinud või kujundanud kunstnikku. Oleme rõõmsad, et ta jaksas ja julges asuda koostööle Veljo Tormisega, kelle abiga pääsesime ligi eesti regivärsi varasematele, lauldavatele kihistustele ja jõudsime laia maailma. Pikkade sajandite jooksul tekkinud ja kujunenud regivärss vajab hästi ettevalmistatud uurijat, teejuhti minevikku. Humanitaarteadused vajavadki pikka küpsemist, ettevalmistust. Tulemuslik teadustöö saab siis tulla, kui on olemas lai haare ja tagapõhi. Aitäh, Ruth!

PILLE KIPPAR